

Eftirfarandi spurningum óskast svarað vegna frv. til laga um heimild til að afsala til Landsvirkjunar vatnsréttindum og landi vegna Búrfellsvirkjunar.

---

1. Í hverju verður skýrara eignarhald fólgið og hvaða óvissu verður eytt með fyrirhugaðri lagasetningu?

Í sameignarsamningi ríkisins og Reykjavíkurborgar árið 1965 eru tilgreindar þær eignir og önnur réttindi sem hvor aðili um sig lagði til fyrirtækisins og eignarhlutur þeirra í því byggðist á. Þar á meðal lagði ríkið fram tiltekin vatnsréttindi í Þjórsá ásamt nauðsynlegu landi til virkjunar þeirra við Búrfell. Þessi réttindi taldi ríkið sig komið að með afsali frá fossafélaginu Títan árið 1952, en þau hafði félagið keypt af Gnúpverjahreppi í byrjun 20. aldar ýmist beint eða fyrir milligöngu Einars Benediktssonar.

Meðeigendur ríkisins að Landsvirkjun hafa litið svo á að réttarstaða fyrirtækisins verði ekki að fullu tryggð, nema ríkinu verði með lögum heimilað að framselja Landsvirkjun þau réttindi, sem samningurinn frá 1965 tiltók, enda hefði framsal þeirra í ljósi niðurstöðu óbyggðanefndar byggst á vanheimild, sem ekki verði bætt úr á annan hátt. Á sínum tíma staðfestu bæði borgarstjórinn í Reykjavík og bæjarstjórinn á Akureyri þá afstöðu bréflaga og beindu því til ríkisstjórnarinnar að hún beitti sér fyrir lagasetningu í þá veru sem hjálagað frumvarp felur í sér.

Með frumvarpinu er ætlunin að skapa grundvöll fyrir ráðstöfun þeirra réttinda sem ríkið lagði Landsvirkjun til í sameignarsamningnum 1965 og mögulegri óvissu sem kann að leiða af breyttri stöðu eftir setningu laga nr. 58/1998 og úrskurðum óbyggðanefndar. Er þessum röksemdum nánar lýst í almennum athugasemdum með frumvarpinu, (einkum í niðurlagi kaflans: Breytt réttarskipan í Gnúpverja- og Landamannafréttum).

2. Spurt er í ljósi þeirrar niðurstöðu Óbyggðanefndar sem fram kemur í III.

Hvaða munur er á að afsala eins og stendur í 1. gr. og að leggja fram eins og stendur í A. lið 2. gr. sameignarsamningsins?

Ekki verður séð að um efnislegan mun sé á því hvort talað er um að afsala tilteknum réttindum eða leggja þau til sama aðila. Bæði orðin geta tekið til þess að yfirfæra bein eða óbein eignarréttindi til annars aðila þannig að hann öðlist ákveðin umráða- og/eða nýtingarrétt yfir þeim.

3. Óskað er rökstuðnings fyrir því þau hnit sem vísað er til í 1. gr. frv. séu í samræmi við 3. tölul. sameignarsamningsins?

Í niðurlagi almennra athugasemda með frumvarpinu og í skýringum við 1. gr. þess er nánar lýst þeim röksemdum og sjónarmiðum sem byggt er á við afmörkun landsins. Eins og þar kemur fram tekur afmörkun landssvæðisins mið af þeirri nýtingu sem lýst er í tilvitnuðu ákvæði sameignarsamningsins.

4. Í höndum hvers (hverra) verður eignarhald á því landi sem hnitsett er í 1. gr.?

Hér má vísa til ummæla í lokakafla almennra athugasemda með frumvarpinu: „... Landsvirkjun verður að eignarrétti eigandi að þeim hluta þjóðlendunnar og réttinda innan hennar sem samningsákvæði þetta tók til [3. tölul. A-liðar 2. gr. sameignarsamningsins]. Þar er annars vegar um að ræða vatnsréttindi í Þjórsá sem ríkið taldi sig komið að með afsalinu frá Títan 1952 að því marki sem þarf til að reka 210 MW virkjun og hins vegar með sama áskilnaði viðeigandi landskiki í Búrfells- og Skeljafellslandi sem teygir sig að óverulegu leyti inn á Landmannafrétt.“

5. Fyrir liggur vilji eignaraðila til að ríkið kaupi eignarhluta Reykjavíkur og Akureyrar í Landsvirkjun þó að þær viðræður liggja nú tímabundið niðri.

Spurt er verða einhver ágreiningsmál leyst með lagasetningunni sem hafa komið upp eða kynnu að koma upp í samningaviðræðunum?

Tilgangi frumvarpsins er lýst hér að framan og í almennum athugasemdum frumvarpsins. Eins og þar kemur fram tengist frumvarpið ekki mögulegum kaupum ríkisins á eignarhluta Reykjavíkur og Akureyrar.

6. Hvers virði eru þau réttindi sem frv. tekur til og hvers virði má ætla að þau verði eftir fyrirhugaða lagasetningu?

Í stofn-efnahagsreikningi Landsvirkjunar 1. janúar 1996 segir að réttindin séu metin á kr. 42.239.754.35. Eins og fram kemur í skýringum Svavars Pálssonar, löggilts endurskoðanda til stjórnar Landsvirkjunar 28. apríl 1966 kemur fram að til þess að framlög stofnaðila verði jöfn verði að bókfæra réttindin, ásamt landi sem ríkissjóður leggi fram á tilvitnaðri fjárhæð. Hér var því ekki um eiginlegt verðmat að ræða. Samkvæmt upplýsingum frá Landsvirkjun hefur fjárhæðin í efnahagsreikningi Landsvirkjunar 31. desember 2005 verið framreiknuð á kr. 504.725.154,-

7. Hvernig má skýra mismunandi umfjöllun Óbyggðanefndar, annarsvegar í umfjöllun um réttindi Landsvirkjunar (undirstrikað í lið III) og hins vegar í niðurstöðum óbyggðanefndar í samandregnu máli (IV).

Báðar tilvísanirnar (í III og IV) vísa til umfjöllunar í kaflanum, “Um ráðstöfun lands- og vatnsréttinda á Gnúpverjaafrétti-úrskurður 21. mars 2002”. í almennum athugasemdum með frumvarpinu. Í kaflanum er rakið hvernig Gnúpverjahreppur komst yfir umrætt land og síðan ráðstöfun þess til ríkisins í júní 1951. Þá er tekin fyrir niðurstaða óbyggðanefndar um að umrætt svæði sé þjóðlenda. Því næst er fjallað um réttindi Landsvirkjunar samkvæmt lögum þ. á m. um Landsvirkjun eins og þau hafa verið á hverjum tíma. Tilvísun III vísar til þess hluta kaflans. Síðari tilvísunin IV vísar til umfjöllunar um niðurstöður óbyggðanefndar í samandregnu máli. Í þeim kafla er dregið saman það sem á undan er rakið þ.e. niðurstöður óbyggðanefndar um að svæðið sé þjóðlenda og að Landsvirkjun hafi ekki öðlast umrædd réttindi á grundvelli laga.

Af lestri kaflans í heild sinni er ljóst að óbyggðanefnd tekur til umfjöllunar hvort tilkall Landsvirkjunar hafi geta byggst á samningnum við Gnúpverjahrepp á sínum tíma eða á grundvelli laga. Niðurstaðan er í stuttu máli sú að um sé að ræða þjóðlendu. Hér er rétt að undirstrika að tilvísun IV vísar til niðurstaðna óbyggðanefndar í samandregnu máli.

8. Munu réttindi Landsvirkjunar aukast eða breytast verði frumvarpið að lögum? Ef svo er, að hvaða leyti?

Í dag er umrætt landsvæði þjóðlenda skv. úrskurði óbyggðanefndar. Frumvarpið miðar á hinn bóginn að því, að heimilt verði að afsala til sameignarfyrirtækisins Landsvirkjunar þeim réttindum sem vísað er til 3. tölul A-liðar 2. gr. sameignarsamningsins. Þannig gerir frumvarpið ekki ráð fyrir því að heimilt verði að afsala til fyrirtækisins öðrum réttindum en tilgreind eru í sameignarsamningum, sbr. 1. gr. frumvarpsins.

9. Getur frumvarpið hafa fordæmisgildi gagnvart öðrum svæðum þar sem Landsvirkjun hefur nýtingarrétt á? Eða gagnvart öðrum aðilum sem Óbyggðanefnd hefur úrskurðað gegn og misst réttindi?

Litið er svo á að hér sé um að ræða einstakt mál, sem varði eingöngu efni áður nefnds stofnsamnings við stofnun Landsvirkjunar og hafi þannig séð ekki fordæmisgildi.

10. Er verið að skerða þjóðlendu með þessu frumvarpi?

Í ljósi niðurstöðu óbyggðanefndar er svarið við þessari spurningu já.

Tilvitnanir í fylgiskjöl málsins:

I. Tillögugreinin.

Forsætisráðherra er heimilt að afsala til sameignarfyrirtækisins Landsvirkjunar þeim réttindum sem vísað er til í 3. tölul. A-liðar 2. gr. sameignarsamnings ríkisins og Reykjavíkurborgar um Landsvirkjun frá 1. júlí 1965, sbr. hnit á landabréfi í viðauka við lög þessi.

II. 3. tölul. A-liðar 2. gr. sameignarsamnings ríkisins og Reykjavíkurborgar.

„Samningsaðilar leggja fram til stofnunar fyrirtækisins:

A. Ríkissjóður:

1. Eignarhluta sinn í Sogsvirkjuninni.
2. Vatnsréttindi þau, sem ríkissjóður á í Soginu, ásamt lóðum, sem til þarf vegna mannvirkja, sem þegar eru fyrir hendi, eða síðar kunna að verða reist, til þess að hagnýta allt vatnsafl Sogsins, ásamt nauðsynlegum miðlunarvirkjum.
3. Vatnsréttindi vegna 210 MW virkjunar í Þjórsá við Búrfell, ásamt landi, sem til þarf vegna virkjunarinnar og réttindi til nauðsynlegra aðgerða ofar í ánni, vegna þessarar virkjunar.

4. Öll gögn varðandi undirbúning virkjunar við Búrfell, fram að 1. júlí '65, ásamt öllum mannvirkjum og framkvæmdum þar að lútandi.“

III. Réttindi Landsvirkjunar samkvæmt lögum.

Loks tók óbyggðanefnd til almennrar skoðunar og eignarréttarlegs mats þau réttindi sem Landsvirkjun hafa verið fengin að lögum eða í samræmi við lög. Um þetta sagði m.a. svo í niðurstöðu nefndarinnar:

Um er að ræða nokkurs konar og að öðru leyti óskilgreindan nýtingarrétt, sem stofnað er til í skjóli valdheimilda íslenska ríkisins og á grundvelli fullveldisréttar þess. Þau réttindi sem mælt er fyrir um í tilvitnuðum lögum verða eðli málsins samkvæmt túlkuð með þröngum hætti. Aðild ríkisins og framsal í formi þeirra lagaheimilda er fólgið í fullveldisrétti, yfirráða- eða umráðarétti, en ekki stofnun eignarréttar í hefðbundinni og stjórnskipulegri merkingu.

Samanburður á 4. gr., 6. gr. og 18. gr. laga nr. 59/1965, styður eindregið þá niðurstöðu að lögbundnar heimildir til handa Landsvirkjun til þess að reisa og reka raforkuver ásamt nauðsynlegum búnaði og tilfæringum, svo sem aðalorkuveitum, verði ekki skýrðar svo að með þeim heimildum hafi verið tilætlan löggjafans að stofna til hefðbundinna einkaeignarréttarlegra heimilda í skilningi 72. gr. stjórnarskrár

Eins og 'að framan er rakið hefur löggjafinn í skjóli valdheimilda sinna veitt Landsvirkjun með lögum, ákveðinn en þó óskilgreindan nýtingarrétt á svæði því sem um ræðir í máli þessu. Samkvæmt c-lið 7. gr. laga nr. 58/1998 er það hlutverk óbyggðanefndar að úrskurða um eignarréttindi innan þjóðlendna. Þau sérstöku réttindi sem löggjafinn hefur veitt Landsvirkjun falla í öllum meginatriðum utan þeirrar hefðbundnu eignarréttarlegru skilgreiningar sem liggur nefndu lagaákvæði til grundvallar, sbr. og skilgreiningu eignarréttinda skv. 1. gr. laga nr. 58/1998.

IV. Niðurstöður óbyggðanefndar í samandregnu máli.

Í úrskurði óbyggðanefndar er með ítarlegum hætti gerð grein fyrir sölu Gnúpverjahrepps á vatnsréttindum í afrétti hreppsins í upphafi síðustu aldar. Gerð er grein fyrir framsali þessara réttinda með einkaréttarlegum samningum allt til þess tíma er ríkið lagði hluta þeirra fram sem framlag sitt við stofnun Landsvirkjunar árið 1965.

Óbyggðanefnd komst að þeirri niðurstöðu að Gnúpverjahreppur hefði ekki átt afréttinn og því hvorki verið bær til þess að afsala landi né vatnsréttindum. Landsvirkjun gæti því ekki byggt rétt á framsali eignarréttinda fyrir þann samning. Afrétturinn er því þjóðlenda í eigu ríkisins sem og þau landsréttindi og hlunnindi sem henni tilheyra. Óbyggðanefnd taldi enn fremur að lögbundin heimild til að framselja þessi réttindi til Landsvirkjunar, þar á meðal vatnsréttindin, hefði verið gerð með einkaeignarréttarlegri tilvísun til sameignarsamningsins þar sem afhent voru að hluta þau réttindi sem af hálfu ríkisins höfðu verið keypt af skilanefnd a/s Titan. Þar sem hinir einkaréttarlegu samningar, sem raktir verða til sölu Gnúpverjahrepps á lands- og vatnsréttindunum, voru ólögmatir sökum vanheimildar hreppsins var hvorki með einkaréttarlegu framsali né lögum hægt að framselja þessi réttindi til Landsvirkjunar. Það er því niðurstaða nefndarinnar að með löggiöf um Landsvirkjun og öðrum lögum sem fyrirtækið sækir rétt sinn til hafi ekki verið stofnað til beinna eignarréttarheimilda í einkaeignarréttarlegum og stjórnskipulegum skilningi Landsvirkjun til handa.